

דף עט

- קלו. א. מהו שיעור אכילה להתחייב עליה ביום הכפורים?
 ב. 'עצם כשעורה' לענין טומאה – באיזו שעורה אמרו?
 ג. מהו יחס שיעור 'ככותבת' לשיעור 'כביצה'?

א. האוכל ככותבת (= תמרה) הגסה ביום הכפורים – חייב. [הוא השיעור הפחות שמתיישבת דעתו של אדם באכילתו, ואמרה תורה לא תענה. ואין חילוק בשיעור זה בין אדם קטן-מידות או גדול. פ:].
 לדעת רב אשי, משתערת עם הגרעין שבה (וכן נראית דעת רב יהודה כפי שפירש דברי רבי ירמיה). ואילו רב פפא נסתפק בדבר.

א. התוס' מפרשים [דלא כפרש"י ותו"י] שלרב אשי משתערת הכותבת בגרעינתה עם גרעין נוסף, ורב פפא נסתפק בזה, אבל לדברי הכל משתערת עם הגרעין שבתוכה.
 ולפי פירוש רבנו נסים גאון, לרב אשי משתערת כותבת הגסה כמות שהיא, עם חללה שבין בשרה לגרעינתה, ורב פפא נסתפק שמה אין חללה בכלל השיעור (וכן יוצא לפירוש הנצי"ב בדעת רש"י, העיטור והמאירי ועוד). וכן אמרו בירושלמי שצריך למעך חללה.
 ב. יש גורסים בגמרא שרב פפא נסתפק האם משערים ככותבת לחה או ביבשה. ולרב אשי פשוט שבלחה משערים (עפ"י תו"י תורא"ש ומגיד משנה שביתת עשור ב,א).

ב. שאל רב אשי: 'עצם כשעורה' – בשעורה בקליפתה אמרו או בלא קליפתה, בלחה או ביבשה. ולרב פפא אין ספק שסתם 'שעורה' משמע יבשה ובקליפתה.
 במשנה למלך (טומאת מת ב,י) נסתפק האם הלכה כרב פפא אם לאו, ותמה על השמטת הרמב"ם הלכה זו.

ג. אמר רבה אמר רב יהודה: 'כותבת הגסה' שאמרו – יתירה מכביצה. רב זביד אמר: חסירה מכביצה. [במסכת כריתות (יד) אמרו שיש בה כשני זיתים. ויש דוחים לפרש דהיינו יותר מכזית. ע' בספר החינוך שיג; חזו"א או"ח ק,ה].
 'כותבת' סתם (= בינונית, היא שיעור לכל יראה ובל ימצא בחמץ לבית שמאי), אפשר שאף לרב יהודה שיעורה פחות (מעט. תוס' מכביצה, או כביצה (כן מבואר בגמרא וכמ"ש התוס').

א. להלכה כתבו הרמב"ם (שביתת עשור ב,א) והר"ן: כותבת הגסה – חסירה מעט מביצה בינונית. וכן פסק השלחן-ערוך (תריב,א). ונחלקו אחרונים אם הכוונה לביצה בקליפתה [ולפי זה אפשר שהכותבת שווה לביצה בלא קליפתה. ע' חזו"א או"ח ק,ה], או ביצה בלא קליפתה (ע' במשנ"ב שם. ואם ננקוט [עכ"פ לחומרא] שהביצים שלנו לא נתקטנו מזמן הגמרא, הרי שביצה בקליפתה היא כ-50 סמ"ק, וללא קליפתה: 37.5 סמ"ק, ומעט פחות מזה הוא שיעור ככותבת. עפ"י קונטרס רביעית הלוג' לרה"י מרגולין).
 וכפי המקובל מגדולי ההוראה בדורות שלפנינו, משערים ככותבת ב-30 סמ"ק לכל אדם. [קופסת גפרורים המצויה בארץ ישראל, חללה מכיל כ-25 סמ"ק] (עפ"י שיעורין של תורה; הליכות שלמה יוהכ"פ ו דבר הלכה יז).

ב. אכילת דברים שאין בהם לעיסה, כגון שמנת יוגורט או גלידה או מציצת סוכריה, אף אם נחשיבה לענין שאר הלכות כשתיה ולא כאילה, יש להסתפק לענין יום הכפורים שתלוי הדבר בישוב הדעת, שמה נחשבים כאכילים ומשתערים בככותבת ולא ב'מלא לוגמיו' כמשקים (עפ"י הליכות שלמה יוהכ"פ ה,ב).

שצח

שיעור אכילה לחיוב ברכת המזון – בברכות מט.

דף פ

- קלז. א. מהו המקור לשיעור טומאת אכלים בכביצה?
ב. מהו המקור לשיעורי תורה לחייב עליהם עונש?
ג. מהו שיעור שתיה להתחייב עליה ביום הכפורים?
ד. האוכל חלב בזמן הזה, מדוע צריך לכתוב לו את השיעור שאכל?
ה. מהו משך הזמן לצרף האכילות לאכילה אחת – במאכלות אסורים, ביום הכפורים ולענין טומאת גויה לאוכל אכלים טמאים?

א. מקור לטומאת אכלים בכביצה (שפחות מכן אין האכל מטמא אחרים. ויש אומרים אף אינו מקבל טומאה בעצמו); אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מכל האכל אשר יאכל – אוכל הבא מחמת אוכל, זה ביצת תרנגולת. רבי אבהו עצמו אמר: אוכל שאתה אוכלו בבת אחת, ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת.

- ב. שיעורים של עונשים (וכן שאר שיעורי תורה. ע' בשו"ת הרא"ש טז, וערש"ש), כגון כזית לאיסורי אכילה – הלכה למשה מסיני (וכן נקט רבי יוחנן). אחרים אומרים: בית דין של יעבץ תקנום, כלומר חזרו ויסדום לאחר שנשתכחו. להסמיכו שיעורי תורה על הפסוק ארץ חטה... (עפ"י סוכה ה ועוד).

ג. שנינו במשנתנו: השותה מלא לוגמיו ביום הכפורים חייב. אמר רב יהודה אמר שמואל: לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו. ובברייתא נחלקו תנאים בדבר: בית שמאי אומרים: רביעית. בית הלל אומרים: מלא לוגמיו. רבי יהודה אומר בשם ר"א: כמלא לוגמיו. [ופירשו לדברי שמואל שאף בית הלל סוברים כמלא לוגמיו כאמור, אלא שלבית הלל צריך שיראה כמלא לוגמיו בריוח, ולר"א – כמלא לוגמיו דחוק]. רבי יהודה בן בתירא אומר: כדי גמיעה. מבואר בגמרא (וכן במשנת כלים יז, יא) ששיעור 'כמלא לוגמיו' משתער בכל אדם כפי לוגמיו, שבכך מתישבת דעתו של השותה.

עוד מבואר ש'כמלא לוגמיו' של אדם בינוני הוא פחות מרביעית הלוג.

להלכה משערים כדברי שמואל; כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו. [צריך עיון מדוע השמיט הרמב"ם להצריך כמלא לוגמיו בריוח. מנחת חינוך שיג]. יש אומרים ששיעור זה [באדם בינוני] הוא רוב רביעית (עפ"י תוס' פסחים קז). והר"ן כתב שלא עמד על בירור הדבר. ובספר החינוך (שיג) כתב שהוא כביצה. ויש אומרים שהוא מעט פחות מרביעית (ע' בשו"ת רעק"א קנד; באור הלכה רעא, ג).

וכתבו האחרונים שחולה הצריך לשתות ביוהכ"פ יש לו לבדוק קודם הצום שיעור כמלא לוגמיו ע"י שיכניס לתוך פיו משקים ויפלטם לכלי (מובא במשנ"ב תריח סקכ"א). והואיל וקשה מאד למדוד זאת בדיוק, לסלק המשקין לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו, יש לו להולה למלא את כל פיו במים ככל יכלתו, ומחצית מהכמות הזו היא ודאי פחות ממלא לוגמיו (הגרשו"א, מובא בהליכות שלמה יוהכ"פ ה,ו). ונהוג לשער לחומרא בכ-37 סמ"ק, שעד שיעור זה הוא פחות מכמלא לוגמיו. ע' בספר הלכות חג בחג – ימים נוראים עמ' תיד. וראה 'תולדות יעקב' שהורה הגרי"ק זצ"ל לחולה לשתות מים עד ארבעים גרם).